

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

УДК 94(477) Мазепа С.

Кривошея В.В.

Степан Мазепа і Білоцерківщина

Висвітлюються питання родоvodu гетьмана Мазепи і сусідських контактів на Білоцерківщині.

Ключові слова: Мазепа, Білоцерківщина, родовід.

15 червня 1572 р. київський землянин Михайло Мазепа ленним правом отримав пусту землю, лежачу навколо р. Кам'яниці [1,248], починаючи від мосту, по якому їздять великий гостинець аж до урочища Поснікова [1,248]. 13 липня 1578 р. він отримав данину до живота на с. Пасічне на р. Росі нище Білої Церкви з усіма ловищами на р. Насташці від дороги Звенигородської до устя, де в Рось впадає, а по Росі також, боброві гони від устя Насташки до устя Сухої Ольшаниці [1,326].

Його син Степан вперше згадується 14 травня 1638 р., коли за вбивство Яна Зеленського Люблінським трибуналом був засуджений на інфамію і смерть, та згодом йому якимсь чином вдалося справу залагодити [2,372].

У 1654 р. Степан–Адам Мазепа був отаманом городовим білоцерківським. Якщо не допущена помилка в імені, то маємо звістку про ще одного Мазепу з тих часів. У грудні 1654 р. білоцерківського священика Івана Степановича прислав до митрополіта Сільвестра намісник білоцерківський і суддя земський Ян Мазепа [3,32].

У 1659 р. Адам Мазепа на боці Виговського вже як «давно и добре... в разных okazиях заслужонный шляхтич и жолнер, во многих военных экспедициях испытанный» [4,5], був намісником (1658), мабуть гетьманським у Білій Церкві. З своїм патроном Виговським переходить на бік поляків, став підчасим чернігівським (1662–1665). Помер підчасий чернігівський Василь Солтик. Мазепа згідно королівського універсалу від 9 березня 1662 р. у Варшаві був призначений на вакантну посаду. 2 травня 1662 р. він отримав універсал з підтвердженням ленного права з конфірмацією привілею на туж ленність шляхтичу Михайлу Мазепі від Сигизмунда–Августа наданого. 20 липня цього ж року Адам Мазепа отримав універсал на маєток Триліси і сіл до нього належачих, щоб їх мешканці «за пана свого знали і йому послушні були». Того ж дня отримав паспорт

для проїзду в Україну. Характеризуючи Триліси того часу відзначимо, що у 1645 р. шляхтянка Липницька позивала шляхтича Яна Зданклевича про місто Триліси (2 600 золотих) [5,365 зв.]. У 1649 р. Триліси входило до складу Чернокамянської сотні Білоцерківського полку [6,182], а у 1654 р. тут була окрема козацька сотня – 79 козаків і 60 міщан, прихожан обслуговувала Успенська церква, спалений острог [7,122–123].

3 квітня 1663 р. у Львові король підписав універсал до полковника білоцерківського, щоб той охороняв маєтності шляхтича Адама Мазепи.

Можливо, був замішаний у спробі антипольського виступу Виговського 1664 р., за що і поплатився маєтністю. Мабуть, у 1665 р. і помер, так як у 1666 р. підчасним чернігівським бачимо його сина Яна (Івана). У зв'язку з цим повстає питання про вік як Степана, так і його батька Михайла.

Зрозуміло, що Степан був старшим за свою дружину, тобто народився раніше 1621 року. Різниця у віці в той час могла бути від 1 до 20 років. Якщо зробити припущення, що Михайлу Мазепі у 1572 р. було 21–22 роки (повнолітній), то він народився близько 1550 р., а батьком Степана став у 47–67 років. Таким чином, Степан народився у проміжку між 1597–1617 рр., а помер у 67–47 років.

У Києво-Печерській Лаврі Степан Мазепа зробив запис, яким поминав свої родичів. Унікальним є вказівка на його уряд – підстароста білоцерківський [8,93]. На жаль, немає ніякої можливості датувати запис.

В цьому записі п'ять імен: чотири чоловічих і одне жіноче. Згадана у помяннику Ганна [8,93] вірогідно є його матір'ю, Михайло – батьком, Василь, Віктор і Яків [8,93] найвірогідніше старші брати Степана Мазепи.

Степан Михайлович Мазепа мав за дружину Марину Мокієвську (? – 1621–1707). Вважається, що її первісток Іван народився 20 березня 1639 р., тобто шлюб відповідно відбувся не пізніше 1638 р. Мали подружжя і доньку Олександру. Відомо, що Марина вступила в шлюб з Адамом Мазепою вперше, а це, у свою чергу, засвідчує, що їй було років 16–20, відповідно народилася 1617/1621 року і померла у 86–90 років. Після смерті Степана Мазепи його удова Марина стала черницею Марією, потім прийняла схимну як Магдалена. У 1686 р. уже була ігуменею Києво-Печерського монастиря [9,146–154].

Серед сусідів були Островські, Савицькі, Яблуновські, Ларченки, Кам'янецькі, Івановський. 1643 р. посесія в Насташку чи Новоселицю Островському від Новоселецького, як то в ліски княгиньські і семенівські у верховині р. Насташки до Юшківського рогу і в інші урочища вічно [5,185 зв.]. 1644 р. запис вічистий від Павла Бежулинського Яну Островському на 1/2 в м. Насташці чи Новоселиці над р. Насташка маючого від Новоселицького, тобто ліск кияничинські і семенівські, і пасіки з садами у верховині р. Насташці і Мишковому розі з долиною і її верховиною до той ж пасіки належних з сінокосами на тій же долині і з другими полями сінокосами за 4000 злотих [5,197 зв.]. 1646 р. посесію вічисту на став з греблею і млином під містечком Насташкою чи Новоселиця отримали Роман Савицький, Войцех Яблуновський, Олександр Троцький [5,214]. 3 квітня 1663 р. у Львові король підписав універсал на певні добра по смерті Стефана і Яна Ларченків в Насташці шляхтичу-козаку Янові Кам'янецькому. 22 грудня 1663 р. у Острі король підписав універсал-підтвердження ротмістру королівському Станіславу Івановському права кадука на міста Новоселиця і Насташка та інших добр родини

Новоселицьких в воєводстві Київському, старостві Білоцерківському, наданих їм в 1653 р.

З перерахованих родин викликає цікавість рід Ларичів чи Ларченків. Представник цієї родини Кузьма згаданий як козацький старшина (1621), Іван – козацький старшина, підписав Роставицьку угоду (1619), був у посольстві до короля (1625). Ларченки зафіксовані два Івани у реєстрі 1649 р., Костюк, Наум, Самійло, третій Іван – козаки білоцерківські (? – 1649–1654 – ?).

Ці короткі дані дозволяють чітко визначитися з іменами початкового родоводу Мазеп, вперше введено до наукового обігу поминальний батька гетьмана у Києво–Печерській Лаврі, нові дані про наставські шляхетські роди того.

Література

1. *Руська (Волинська) метрика*. Регести документів Коронної канцелярії для українських земель (Волинське, Київське, Брацлавське, Чернігівське воєводства). 1569 – 1673 / Держархів України. ЦДІАК України; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; Ген. дирекція державних архівів; Головний архів давніх актів; Інститут історії Польської академії наук; Федеральна архівна служба Росії; Рос. держ. архів давніх актів; Укр. науковий інститут Гарвардського університету; Упоряд.: Г. Боряк та ін. – К., 2002. – 984 с.

2. *АЮЗР*. – Ч.ІІІ. – Т.І.

3. *Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського*. – Ф.ІІ. – № 15564–15570.

4. *Там само*. – Ф.ІІ. – № 22538.

5. *Там само*. – Ф.І. – № 4104.

6. *Реєстр Війська Запорозького 1649 року*. Транслітерація тексту. – К.: Наукова думка, 1995.

7. *Присяжні книги 1654 р. Білоцерківський та Ніжинський полки* / Упорядники Ю.Мицик, М.Кравець. – К: ІАД НАН України, 2003. – 349 с.

8. *Національний Києво–Печерський історико–культурний заповідник*. – КПЛ. – Кн.907.

9. *Senyk S. Two Maria Magdalenes : notes on the genealogy of the Mazepa family*. – Varia Ukrainische Freie Universität. – 1981. – Bd.18. – S.146–154.

Кривошея В.В. Степан Мазепа и Белоцерковщина

Освещаются вопросы родословной гетмана Мазепы и соседских контактов на Белоцерковщине.

Ключевые слова: *Мазепа, Белоцерковщина, родовод.*

Kryvosheya, V.V. Stepan Mazepa and Bila Tserkva region

Illumination of issues of ancestry of hetman Mazepa and neighbours contacts in Bila Tserkva region.

Key words: *Mazepa, Bila Tserkva region, ancestry.*